

Azərbaycanda qanunların aliliyini təmin edən hüquqi sənəd

Bəşər tarixində hüquqi nizamlaşma prosesi ilk qanunlar qəbul ediləndən etibarən cəmiyyət həyatının bütün sferalarında münasibətlərin tənzimlənməsində, sivil xarakter almasında və tərəqqisində əsas rol oynayır. Bu prosesdə yer alan qanunlar həm çox, həm də müxtəlifdir. Hüquqi nizamlaşmada yer alan sənədlər arasında ən alisi dövlətin mahiyyətini açıqlayan, qanunvericilik, icra və məhkəmə orqanlarının funksiyalarını əks etdirən cəmiyyət, şəxsiyyət və dövlət arasındakı qarşılıqlı sivil münasibətləri müəyyən edən Konstitusiyadır. Konstitusiya hər bir sivil ölkənin əsas qanunu kimi ən ali hüquqi qüvvəyə malikdir. Bu ali sənəd dövlətin quruluşunun və təməlinin prinsiplərini, cəmiyyətin siyasi, hüquqi və iqtisadi əsaslarını təsbit etməklə bərabər, vətəndaş hüquqlarını özündə əks etdirir, ölkənin inkişaf prioritetlərini müəyyən edir. Bu mənada həyatın hər bir sahəsində dövlət siyasətinin ümumi istiqamətlərini təsbit edən Konstitusiya özünün ali hüquqi xüsusiyyətləri ilə hər bir xalqın və dövlətin həyatında xüsusi rola malikdir. Odu ki, Konstitusiyanın qəbul edildiyi gün hər bir ölkədə xüsusi qeyd edilir. Ölkəmizdə də belədir. Noyabrın 12-si müstəqil Azərbaycan dövlətinin Konstitusiyasının qəbul olunduğu gündür.

Müstəqil Azərbaycanın Konstitusiyasının qəbul olunduğu tarixə doğru yolu heç də asan olmayıb. Bu yol qanlı-qadalı günlərdən, təhlükələrdən, o zaman kövrək olan müstəqilliyimizi yenidən itirmək təhlükəsindən keçib. Yeni yaranan, müstəqilliyə qovuşan və ya köklü siyasi-iqtisadi dəyişikliklərin həyata keçirildiyi ölkələrdə ilk vəzifələrdən biri məhz Konstitusiyanın qəbuludur. 1991-ci il oktyabr ayının 18-də qəbul edilən "Azərbaycan Respublikasının Müstəqilliyi haqqında Konstitusiya Akti"ndə ölkəmizin yeni Konstitusiyasının hazırlanması ilə bağlı müddəə öz əksini tapmışdı. Lakin 1993-cü ilə qədər Azərbaycanda hakimiyyətdə olanlar bu barədə nəinki düşünmədilər, hətta Konstitusiya Aktının digər müddəalarını tapdaladılar.

Yalnız ümummilli lider Heydər Əliyevin 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıdırdan sonra müstəqil Azərbaycan dövlətinin Konstitusiyasının qəbulu məsələsi gündəmə gəldi. Müstəqilliyin itirilməsi və vətəndaş qarşuduması təhlükələrini böyük siyasi uzaqgörənliklə aradan qaldıran, siyasi-ictimai sabitliyi bərqərar edən ulu öndər ölkəmizin yeni qanunvericilik bazasının formalaşdırılması məsələsini də diqqətdə saxlayırdı. İlk addım isə yeni Konstitusiyanın qəbul olunması idi. Digər tərəfdən, Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə başlanan islahatlar artıq Azərbaycanda

qanunların aliliyini təmin edən, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğunu, ədalətli iqtisadi və sosial qaydalara uyğun olaraq hamının layiqli həyat səviyyəsini təmin edən yeni milli Konstitusiyanın qəbulunu da gündəmə gətirmişdi. Bu isə yeni dövrün çağırış və tələblərinə cavab verməli, müstəqil Azərbaycan dövlətinin və onun xalqının milli maraqlarını, ölkənin özünəməxsus xüsusiyyətlərini, milli-mənəvi dəyərləri unikal formada özündə əks etdirən hüquqi sənəd olmalı idi. 1994-cü ilin iyul ayında Milli Məclisin iclasında ulu öndər Heydər Əliyevin sədrliyi ilə konstitusiya layihəsinin hazırlanmasına məsul olan xüsusi komissiyanın fəaliyyətə başlaması qərara alındı. Heydər Əliyev dəfələrlə layihənin açıq müzakirəsini təşkil etdi. Ali sənədin ən yetkin formada olması üçün ulu öndər layihə hazırlanan zaman onun hər bir müddəasını şəxsən nəzərdən keçirmiş, dövlətin gələcək taleyi, demokratik imici baxımından bu işə son dərəcə həssaslıqla yanaşmışdı. Bütün müzakirələrin nəticəsi olaraq 1995-ci il noyabrın 12-də Azərbaycan vətəndaşları böyük ruh yüksəkliyi şəraitində ümumxalq səsverməsi yolu ilə müstəqil dövlətimizin ilk Konstitusiyasını qəbul etdilər. Ölkəmizdə belə bir yüksək səviyyəli Konstitusiyanın qəbul olunması təsadüfi hal olmayıb, çoxxəsrlik dövlətçilik ənənələrinin, xalqımızın keçdiyi tarixi inkişaf yo-

lunun məntiqi nəticəsi idi. Bununla ölkəmizin və xalqımızın dövlətçilik tarixinə yeni bir şanlı səhifə yazıldı. Uzunmüddətli gərgin əməyin məhsulu olan Konstitusiya xalqımızın demokratik dövlət qurmaq və dünya birliyində layiqli yer tutmaq istəyini nümayiş etdirdi.

Konstitusiyanın qəbulundan bir il sonra - Konstitusiya Günü münasibətilə Azərbaycan xalqına təbrikində ulu öndər Heydər Əliyev demişdir: "Bu Konstitusiya Azərbaycan xalqının keçdiyi tarixi inkişaf yolunun məntiqi nəticəsidir. Konstitusiya ölkəmizdə vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, müstəqil dövlətçiliyimizin qorunub saxlanması, möhkəmləndirilməsi və demokratik dəyişikliklərin həyata keçirilməsi üçün hərtərəfli zəmin və şərait yaradır. Azərbaycanın tarixi keçmişini, bugünkü reallıqlarını və gələcək inkişaf perspektivlərini əks etdirməsi, ümumbəşəri və milli dəyərlərə söykənməsi Konstitusiya-mızı səciyyələndirən əsas cəhətlərdir".

Hakimiyyətin yeganə mənbəyi kimi xalqın tanınması, ölkənin bütövlüyünün qorunması, insan hüquq və azadlıqlarının dövlətin ali məqsədi olaraq bəyan edilməsi kimi hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğuna imkan verən ideyaların Konstitusiyasının əsasında dayanması ölkəmizin bu ali sənədinin son dərəcə mütərəqqi olmasının əsas xüsusiyyətləridir. Əsas Qanun ənənəvi hüquqi dövlət ideyalarını özündə ehtiva etməklə yanaşı, bu ideyaların inkişaf meyillərini də nəzərə alıb, onları özünəməxsus milli dəyərlər və təsdiq olunmuş müasir yanaşmalarla zənginləşdirib. Ümumilikdə isə Azərbaycan Konstitusiyasının hüquqi fəlsəfəsində bir ali məqsəd - insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təminatı məramı dayanır. Bu mənada təsadüfi deyil ki, insan şəxsiyyətinin toxunulmazlığı, onun həyat və sağlamlığının qorunması, layiqli həyat səviyyəsinin təmini, humanizm və insanpərvərlik prinsipləri Azərbaycan Konstitusiyasının başlıca mahiyyətini təşkil edir. 12 fəsil, 158 maddədən ibarət olan Azərbay-

can Konstitusiyasında insan hüquq və azadlıqlarına geniş yer verilməsi ölkəmizin demokratiyaya sadiqliyinin göstəricisidir.

İlk dəfə - 2002-ci ildə Azərbaycanda konstitusional dəyişikliklərə yaranan ehtiyac məhz bütün sahələrdə qabarıq nəzərəçarpan sürətli inkişafdan irəli gəlirdi. Ümummilli lider Heydər Əliyevin "Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər edilməsi məqsədilə ümumxalq səsverməsi (referendum) keçirilməsi haqqında" 22 iyun 2002-ci il tarixli Fərmanına əsasən 2002-ci il avqustun 24-də keçirilmiş referendumun nəticəsi kimi Konstitusiyaya bir sıra mütərəqqi dəyişikliklər edildi. Dəyişikliklər məhkəmə islahatlarının həyata keçirilməsinə, Milli Məclisin fəaliyyətinin, seçki sisteminin təkmilləşdirilməsinə, insan hüquq və azadlıqlarının daha səmərəli müdafiəsinə xidmət etdi.

Ulu öndər Heydər Əliyevin layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə cəmiyyət həyatının bütün sahələrində əldə edilən uğurlar, sosial-iqtisadi islahatların dərinləşməsi, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının, qeyri-hökumət təşkilatlarının dövlət dəstəyi ilə əhatə olunması, Avratlantik məkana inteqrasiya, bütövlükdə respublikanın həyatında özünü qabarıq göstərən fundamental dəyişikliklər və pozitiv yeniliklər Azərbaycan Konstitusiyasında yenidən bir sıra əlavə və dəyişikliklər edilməsini gündəmə gətirdi. Başqa sözlə, sürətlə bir-birini əvəzləyən uğurlar Konstitusiyaya nəzər salmağı və onu daha da təkmilləşdirməyi zəruri etdi. Bu məqsədlə 2009-cu il martın 18-də keçirilən referendum Azərbaycan xalqının demokratikləşmə və liberallaşmaya xidmət edən, insan hüquqlarının qorunmasında əlavə imkanlar açan konstitusiya islahatlarını dəstəklədiyini təsdiq etdi. Yeni əlavə və dəyişikliklər mahiyyətə Konstitusiyanın daha da təkmilləşməsinə, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqları ilə bağlı prinsiplərin əhəmiyyətli məsələlərin bu sənədə daha dolğun ifadəsini tapmasına xidmət etməklə yanaşı, onun müddəalarının liberallığı, demok-

ratik seçiyə daşması ilə seçildi. Respublikamızda sosial-iqtisadi inkişafa paralel şəkildə hüquqi və siyasi islahatların da genişləndirilməsinə təminat yaradan konstitusiya islahatı həm də xalqın hakimiyyətə olan inamının bariz təcəssümü kimi diqqəti çəkdi. Bütövlükdə isə referendumda çıxarılan məsələlərin xalq tərəfindən dəstəklənməsi göstərdi ki, ölkəmizin nailiyyətlərini gündəlik həyatında hiss edən, respublikanın əldə etdiyi uğurlarla qürur duyan xalqımız daha təminatlı gələcəyə, yüksək maddi-sosial rifaha, davamlı demokratikləşməyə aparan mövcud siyasi kursa alternativ görmür.

Bu isə o deməkdir ki, 24 il öncə ölkəmizdə yüksək səviyyəli Konstitusiyanın qəbul olunması təsadüfi olmayıb, xalqımızın çoxxəsrlik dövlətçilik ənənələrinin və keçdiyi tarixi inkişaf yolunun məntiqi nəticəsi idi. Elə buna görə də Azərbaycan Konstitusiyası ümumbəşəri dəyərlərə və mütərəqqi milli ənənələrə söykənərək bugünün reallıqlarını, dövlətimizin və cəmiyyətimizin inkişaf perspektivlərini, xalqımızın sülhə, tərəqqiyə, bəşəriyyətin sivil inkişafına öz töhfəsini bəxş etmək əzmini və iradəsini özündə əks etdirir.

Əminliklə deyə bilərik ki, Azərbaycan dövlətinin başçısı İlham Əliyevin Konstitusiya əsasında ölkəmizin modernləşməsinə yönəlmiş siyasəti hər bir vətəndaşın rifahını daha da yüksəldəcəkdir.

Əlixan ƏLİZADƏ,
"AZ Logistika & Management Services" MMC-nin direktoru.